

Strasbourg, 5 decembrie 2025

CEPEJ(2025)16

COMISIA EUROPEANĂ PENTRU EFICIENȚA JUSTIȚIEI (CEPEJ)

LISTA DE VERIFICARE PENTRU PROMOVAREA ACCESULUI LA JUSTIȚIE

Acest document a fost adoptat de CEPEJ în cadrul celei de-a 45^a reuniuni plenare (4-5 decembrie 2025)*

Această traducere a fost realizată cu sprijinul financiar al Uniunii Europene și al Consiliului Europei. Conținutul său este responsabilitatea exclusivă a Consiliului Europei și nu reflectă neapărat punctele de vedere ale Uniunii Europene.

Traducere cofinanțată
de Uniunea Europeană

*Traducere neoficială, realizată în principal cu utilizarea unui sistem automat de traducere.
Versiunea originală este documentul în limbile engleză și franceză.*

* Acest document se bazează pe un document elaborat de Helen Burrows (Regatul Unit) și Vivien Whyte (Franța) pentru CEPEJ-GT-QUAL.

© CEPEJ, Consiliul Europei, 2025. Toate drepturile rezervate. Documentul nu poate fi reprodus, tradus, distribuit, vândut sau utilizat în alt mod fără o autorizație prealabilă scrisă. Pentru a solicita o astfel de autorizație sau pentru informații suplimentare, vă rugăm să contactați CEPEJ, Consiliul Europei, prin intermediul CEPEJ@coe.int

Cuprins

Cuvânt înainte.....	4
INTRODUCERE.....	4
ACCESUL LA INFORMAȚII GENERALE	5
Informații publicate	5
Canalele de comunicare	7
ACCESIBILITATE FINANCIARĂ	7
Asistență juridică.....	7
Taxe judiciare, costuri și alte taxe.....	8
Onorariile avocaților și ale experților.....	8
ACCES FIZIC	8
Prezența personală în instanță.....	8
Digitalizarea procesului de pregătire a procesului/audiere.....	9
Participarea în regim online la ședințe de judecată ⁷	9
Soluționarea alternativă a litigiilor (SAL)	10
ȘEDINȚE JUDECĂTOREȘTI ACCESIBILE.....	10
Instanțe/secții specializate.....	11
Interpreți și limbajul semnelor.....	11
Părțile care se reprezintă singure.....	11
Grupuri vulnerabile	11

Cuvânt înainte

Accesul la justiție presupune capacitatea tuturor persoanelor de a introduce și apăra acțiuni în justiție, în fața unor instanțe independente și imparțiale. Menționat deja în articolul 8 din Declarația universală a drepturilor omului și în articolul 2 din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, accesul la justiție este vizat în Convenția europeană a drepturilor omului (CEDO) și în mai multe alte convenții¹. Articolul 6 din CEDO garantează dreptul la un proces echitabil și public, într-un termen rezonabil, în fața unei instanțe independente și imparțiale, instituite prin lege, iar articolul 13 prevede disponibilitatea unor căi de atac eficiente pentru persoanele ale căror drepturi prevăzute în convenție au fost încălcate. Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CtEDO) a subliniat că dreptul la un proces echitabil include capacitatea de a participa în mod efectiv la procedurile judiciare.²

Asigurarea accesului la informații, consiliere juridică gratuită și timpurie, accesul la instanțe sau mecanisme alternative de soluționare a litigiilor sunt toate esențiale pentru punerea în aplicare efectivă a acestor garanții și, în mod fundamental, pentru menținerea și promovarea respectului și încrederii în justiție și statul de drept. Pentru a înțelege și a se adapta la nevoile specifice și situația particulară a fiecărui justițiabil, promovarea accesului la justiție necesită o abordare centrată pe utilizator. Aceasta implică:

- statele să se adreseze în mod proactiv cetățenilor pentru a le înțelege nevoile și pentru a se asigura că aceștia înțeleg drepturile și responsabilitățile lor legale, precum și modul în care pot interveni în procesul legal/judiciar;
- justiția să fie accesibilă, inclusiv prin acordarea asistenței finanțate de stat pentru cei cărora altfel li s-ar refuza dreptul la un proces echitabil;
- persoanele să poată accesa instanțele fizic sau de la distanță/digital;
- instanțele să se asigure că toate persoanele, în special cele vulnerabile, pot depăși barierele sistemice pentru a participa în mod sigur și eficient la procedurile judiciare.

Într-un context mai larg, pentru a răspunde nevoilor justițiabililor/persoanelor, autoritățile judiciare trebuie să înțeleagă așteptările acestora. Acest lucru poate fi realizat prin efectuarea de sondaje periodice³ în rândul publicului, deoarece acestea permit colectarea informațiilor necesare și măsurarea succesului și/sau necesității politicilor și strategiilor legate de accesibilitate.

Deși multe țări continuă să pună în aplicare legislație, politici și practici pentru a promova accesul la justiție, atât utilizatorii interni, cât și cei externi ai sistemului comentează că justiția rămâne inaccesibilă pentru unii. Lipsa informațiilor, accesibilității financiare, consilierii și sprijinului profesional, facilitățile îndepărtate și procesele complexe sunt adesea citate ca motive pentru astfel de comentarii.

Pentru a remedia această situație, Grupul de lucru privind calitatea justiției (CEPEJ-GT-QUAL) al Comisiei Europene pentru Eficiența Justiției (CEPEJ) a fost însărcinat să analizeze soluții practice și eficiente pentru a asigura accesul la justiție.

INTRODUCERE

Prezenta listă de verificare are scopul de a contribui la promovarea accesului la justiție, permițând factorilor de decizie, autorităților responsabile cu administrarea justiției (președinții, managerii instanțelor) și altor funcționari ai instanțelor să reflecteze și să evalueze măsura în care abordările, politicile, practicile și procedurile actuale și cele propuse optimizează accesul la justiție. Împărțită în patru domenii tematice, lista de verificare adoptă o abordare centrată pe utilizator pentru a înțelege și a răspunde nevoilor celor care solicită justiție în fiecare etapă a procesului juridic și judiciar.

¹ În special, Convenția asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei (1979), Convenția cu privire la drepturile copilului (1989) și Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități (2006) ale Organizației Națiunilor Unite.

² Stanford împotriva Regatului Unit (cererea nr. 2341/94).

³ În acest sens, Comisia Europeană pentru Eficiența Justiției (CEPEJ) a elaborat Manualul pentru realizarea sondajelor de satisfacție a utilizatorilor instanțelor.

1. **Accesul la informații generale** – Accesul la informații este esențial pentru ca oamenii să înțeleagă drepturile și responsabilitățile lor, precum și pentru a se orienta în procesul juridic și judiciar. Lista de verificare ia în considerare disponibilitatea pentru public a informațiilor despre cadrul juridic și de reglementare, inclusiv drepturile, responsabilitățile, procesul juridic/judiciar, modelele și formularele de acte, precum și jurisprudența/hotărârile judecătorești, prin canale și în limba pe care o înțeleg.
2. **Accesibilitate financiară** – Recunoscând costurile acțiunilor în justiție și necesitatea de a se asigura că orice persoană poate iniția și apăra acțiuni în justiție fără dificultăți nejustificate, lista de verificare solicită respondenților să ia în considerare măsura în care persoanele fără mijloace financiare pot avea acces la consiliere și asistență juridică.
3. **Acces fizic** – reflectă asupra faptului dacă orice persoană, fără dificultăți și întârzieri nejustificate, poate accesa serviciile publice de justiție, inclusiv instanțele și alte mecanisme de soluționare a litigiilor, fizic sau de la distanță.
4. **Audiere accesibilă** – Analizează dacă tuturor justițiabililor li se oferă posibilitatea de a fi audiați în mod echitabil și dacă sunt disponibile aranjamente adecvate, inclusiv acordarea de sprijin și disponibilitatea procedurilor adaptate, în special pentru a ajuta utilizatorii vulnerabili.

Având în vedere creșterea și impactul digitalizării, lista de verificare analizează modul în care aceasta din urmă poate îmbunătăți accesul la justiție, de exemplu, permițând cetățenilor să depună cereri sau să urmărească online evoluția cauzei lor, să acceseze hotărârile judecătorești, să participe la proceduri și să comunice de la distanță cu instanțele. Totodată, lista de verificare solicită respondenților să reflecteze asupra „decalajului digital”, prin care anumite grupuri, cum ar fi persoanele în vârstă, gospodăriile cu venituri mici sau persoanele care nu sunt familiarizate cu instrumentele digitale, pot întâmpina dificultăți suplimentare în accesarea și utilizarea eficientă a instrumentelor și serviciilor digitale.

Cu scopul de a inspira și de a oferi respondenților cunoștințele necesare pentru a acționa în direcția îmbunătățirii accesului la justiție, lista de verificare conține și exemple de bune practici sau strategii de succes implementate în statele membre ale Consiliului Europei.

ACCESUL LA INFORMAȚII GENERALE

Accesul persoanelor la informații despre drepturile, responsabilitățile și procesul juridic este fundamental pentru cunoașterea și înțelegerea căilor prin care se poate obține dreptate și a modului în care se poate naviga pe fiecare dintre aceste căi. Informațiile trebuie să fie exacte, cuprinzătoare și actualizate și trebuie, de asemenea, furnizate prin canale și mijloace ușor accesibile tuturor persoanelor. Accesibilitatea înseamnă și inteligibilitatea informațiilor, ceea ce implică faptul că acestea trebuie să fie clare, să evite limbajul juridic sau să îl utilizeze cu moderație și să țină seama de diapazonul de abilități și capacități ale publicului cărui îi sunt destinate.

Informații publicate

1. Următoarele tipuri de informații sunt puse la dispoziția publicului:
 - a. Legislația în ansamblul său (legi și reglementări)?
 - b. Jurisprudența și hotărârile judecătorești?
 - c. Drepturile și responsabilitățile legale ale persoanelor cu privire la:
 - drepturi legale substantiale (de exemplu, drept penal, civil, administrativ, al familiei, protecției consumatorului și al muncii);
 - drepturile procedurale (de exemplu, dreptul la un proces echitabil, reprezentare juridică, informații despre cauza lor și mecanismele de apel);
 - responsabilitățile legale (de exemplu, respectarea legilor, veridicitatea mărturiilor, participarea la ședințele judiciare și participarea în calitate de jurat);

- căile de acces (de exemplu, la asistență juridică și modalități de obținere a asistenței informaționale)?
 - Ar trebui luate în considerare următoarele bune practici:
 - distribuirea de broșuri și pliante informative în format tipărit și/sau digital, care explică legea și procedura judiciară, inclusiv taxele.
 - înființarea sau sprijinirea de centre/servicii fizice, interactive online și/sau telefonice, cu personal calificat din punct de vedere juridic, care poate oferi consiliere juridică și procedurală.
 - furnizarea de informații generale online – prin intermediul site-urilor web ale ministerului, instanțelor și altor entități din sectorul justiției, asigurându-se că materialul este adaptat pentru publicarea online.
 - furnizarea de informații pentru victime, persoane în vârstă, persoane cu dizabilități, despre mediere și alte metode de soluționare alternativă a litigiilor (SAL) pe site-ul web al Ministerului Justiției.
 - furnizarea de informații la nivel local: birouri locale pentru accesul la justiție, birouri locale pentru victime;
 - elaborarea și punerea în aplicare a unei strategii de publicare a hotărârilor judecătorești selectate⁴.
 - d. Funcționarea instanțelor și a procesului judiciar?
 - Ar trebui luate în considerare următoarele bune practici:
 - Furnizarea de informații pe site-ul web al instanțelor, despre birourile instanțelor, resursa „Tur virtual 360” privind pregătirea și participarea la o ședință de judecată, precum și informații despre ședințele de judecată la distanță, orientări etc.
 - e. Modele de documente judiciare?
 - f. Îndrumări privind modul de înaintare a unei cereri de chemare în judecată și orice documente justificative necesare?
 - g. Datele de contact ale instanței și gama de servicii auxiliare de asistență de care ar putea avea nevoie justițiabilii?
 - h. Cum se poate accesa asistența juridică garantată de stat și/sau alte forme de asistență juridică gratuită/la cost redus?
 - i. O listă actualizată a avocaților, avocaților de pleoarie (n.t. *“barristers”* în sistemul de *common law*), mediatorilor/altor profesioniști în domeniul soluționării alternative a litigiilor?
2. Aceste informații sunt:
- a. Furnizate într-un limbaj simplu?⁵
 - b. Adaptate diferitor categorii de public (de exemplu, copii, persoane cu capacități de înțelegere diferite, persoane cu dizabilități, migranți, refugiați sau solicitanți de azil care vorbesc o altă limbă)?
 - Ar trebui luate în considerare următoarele bune practici:
 - adaptarea informațiilor pentru minori: de exemplu, includerea unei platforme de învățare pentru copii, a unei rețele sociale, a unor site-uri web adaptate copiilor, a unei linii telefonice dedicate
 - adaptarea informațiilor pentru victimele violenței domestice: de exemplu, includerea

⁴ În acest sens, a se vedea compilația „Puncte de luat în considerare” a Consiliului Europei privind publicarea hotărârilor judecătorești.

⁵ A se vedea, de exemplu: [Pentru o mai bună integrare a utilizatorului în sistemele judiciare. Linii directoare și studiu comparativ privind centralitatea utilizatorului în procedurile judiciare în materie civilă și privind simplificarea și clarificarea limbajului cu utilizatorii \(CEPEJ, 2021\).](#)

centrelor de asistență, liniilor telefonice de urgență sau site-urilor web dedicate.

Canalele de comunicare

3. Ce canale sunt utilizate pentru comunicarea informațiilor către public:
 - a. Biroul de informare al instanței și/sau al Ministerului Justiției?
 - b. Linii telefonice ale instanței, Ministerului Justiției și/sau ale altor entități statale?
 - c. Linii telefonice speciale și/sau birouri de asistență pentru categorii specifice de persoane, cum ar fi minorii sau victimele violenței?
 - d. Site-urile web ale instanțelor, Ministerului Justiției și/sau ale altor entități statale?
 - e. Canalele de social media gestionate de instanțe și/sau Ministerul Justiției?
 - f. Resurse tipărite și distribuite de instanțe și/sau Ministerul Justiției?
 - g. Evenimente periodice de educare juridică organizate de instanțe și/sau Ministerul Justiției pentru diverse categorii de public?
4. Personalul instanțelor este instruit să furnizeze informații practice (nu informații sau consiliere juridică) utilizatorilor instanțelor?
5. Părțile primesc informații despre stadiul în care se află procedurile lor?
 - a. indirect, prin intermediul avocatului sau reprezentantului legal?
 - b. direct prin poștă?
 - c. direct prin e-mail, un site web sau o aplicație online?
 - d. direct, în persoană, verbal, de către personalul instanței?

ACCESIBILITATE FINANCIARĂ

Un aspect crucial pentru a permite exercitarea dreptului la un proces echitabil, astfel cum este consacrat în articolul 6 din CEDO, este accesibilitatea financiară a procesului. Accesibilitatea financiară este o componentă integrantă a accesibilității, întrucât, dacă costurile justiției depășesc mijloacele celor care o utilizează, justiția devine inaccesibilă. Statele ar trebui să rămână vigilențe în ceea ce privește accesibilitatea financiară, identificând și abordând orice „decalaj” între nevoi și serviciile disponibile.

Deși anumite categorii de persoane beneficiază de asistență juridică garantată de stat, majoritatea persoanelor nu sunt eligibile pentru a primi sprijin din partea statului (de exemplu, cele ale căror venituri depășesc un anumit prag) și, prin urmare, trebuie să suporte costurile asistenței juridice, taxele judiciare și/sau alte taxe, onorariile altor profesioniști, în special ale notarilor și experților, precum și cheltuielile logistice, inclusiv transportul către și de la instanță. În unele țări, aceste costuri pot fi determinate de judecător.

Asistență juridică

1. Persoanele implicate în litigii care nu dispun de mijloace financiare au acces la consiliere și reprezentare juridică gratuită sau la cost redus?
 - a. Dacă da, se aplică acest lucru tuturor domeniilor dreptului?
2. Asistența juridică garantată de stat acoperă toate costurile asociate cu intentarea/susținerea unei acțiuni în justiție (inclusiv consultanța juridică înainte de inițierea procedurii, experții, interpretii, pregătirea documentelor, reprezentarea în instanță etc.)?
3. Oferă avocații consultanță juridică și reprezentare gratuită (cunoscută și sub denumirea de *pro bono*)?
 - a. Ar trebui luate în considerare următoarele bune practici:
 - i. Stabilirea unei politici de promovare culturii de consiliere juridică gratuită și prealabilă de către profesioniștii din domeniul juridic privat, motivând participarea prin recunoașterea publică a contribuțiilor individuale.

- ii. După caz, încheierea unui parteneriat cu autoritățile judiciare și profesiile juridice din statele vecine, în vederea oferirii de asistență juridică gratuită și prealabilă, cu caracter transfrontalier, de către profesioniști ai dreptului bilingvi din statele implicate.
4. Este reglementată combinarea asistenței juridice cu asigurarea de protecție juridică?
5. Pot fi furnizate în regim online consilierea și asistența juridică garantate de stat?
6. Poate fi gestionat integral sau parțial online procesul de alocare a asistenței juridice garantate de stat?
7. Este acordată asistența juridică garantată de stat anumitor categorii de persoane, cum ar fi victimele violenței domestice sau sexuale, sau inculpații în proceduri penale, indiferent de mijloacele lor financiare?

Taxe judiciare, costuri și alte taxe

1. Pot judecătorii să ia în considerare costul procedurilor pentru părți, limitând măsurile care trebuie luate (raportul expertului, plata către instanță etc.)?
2. Dacă da, este această opțiune utilizată în mod regulat sau ocazional?
3. Sunt costurile procedurilor reglementate?
4. Pot instanțele:
 - a. Exonera de la plata onorariilor/taxelor, în cazul în care acestea ar cauza dificultăți financiare?
 - b. Să stabilească care costuri vor fi suportate de fiecare dintre părți? Dacă da, este această opțiune utilizată în mod regulat sau ocazional?

Onorariile avocaților și ale experților

1. Pentru a se asigura că părțile litigante sunt conștiente de costurile juridice, sunt avocații/ avocați de pledoarie obligați să își informeze clienții cu privire la onorariile pe care le vor percepe și să încheie contracte cu aceștia?
2. Există proceduri legale pentru contestarea onorariilor percepute de avocați/avocați de pledoarie și experți?

ACCES FIZIC

Prezența personală în instanță

1. Sunt instanțele amplasate astfel încât orice persoană să poată avea acces la ele fără dificultăți excesive în ceea ce privește deplasarea?
2. Pot ședințele de judecată avea loc în alte locații decât sediul principal al instanței?
3. Există semne/indicatori clari pentru toți cei care intră în clădirile instanțelor?
4. Au persoanele cu dizabilități sau în etate acces facil la instanță, inclusiv locuri de parcare rezervate și rampe de acces?
5. Există opțiuni de transport public care să faciliteze persoanelor prezentarea în instanță?
6. Există servicii de îngrijire a copiilor pentru persoanele care trebuie să se prezinte în instanță?
7. Dacă este necesar, însoțește sau transferă personalul instanței persoanele în vârstă sau persoanele cu dizabilități în sala de judecată?
8. Sunt sălile de așteptare și de audiere echipate corespunzător și respectă ele standarde rezonabile?⁶

⁶ Un standard rezonabil pentru facilitățile instanței este înțeles ca oferind un mediu sigur și securizat pentru toți utilizatorii, cu accesibilitate fizică și informațională pentru persoanele cu dizabilități și alte grupuri vulnerabile, și menținând un spațiu demn, curat și confortabil, dotat corespunzător.

9. Sunt organizate sălile de așteptare astfel încât părțile adverse să nu fie nevoite să aștepte împreună??
10. Există spații în cadrul instanței în care avocații se pot întâlni cu clienții lor în condiții de confidențialitate??
11. Solicită instanțele persoanelor prezente să indice eventuale motive pentru care ar trebui să li se acorde prioritate sau dacă au nevoi speciale?
12. Este personalul de la recepție/registratură instruit să asiste și să sprijine persoanele care se prezintă la instanță și care pot fi stresate, intimidat sau pot face parte dintr-un grup vulnerabil?

Digitalizarea procesului de pregătire a procesului/audiere

În statele membre ale Consiliului Europei, este obișnuit ca instrumentele și serviciile digitale să fie disponibile, dar să nu fie utilizate de un procent ridicat de utilizatori ai instanțelor. Pe lângă promovarea digitalizării continue și a pregătirii digitale, este esențial să se înțeleagă și să se elimine barierele care stau în calea adoptării tehnologiilor digitale. Pentru a elimina barierele, este necesar mai întâi să se înțeleagă în ce măsură utilizatorii au acces la tehnologie și la competențele digitale necesare pentru a interacționa cu instanțele și cu serviciile judiciare în general.

1. Au efectuat instanța sau Ministerul Justiției o evaluare specifică a utilizatorilor instanțelor pentru a identifica nivelurile de competențe digitale și accesul la dispozitivele necesare pentru crearea dosarelor electronice?
2. Pune sistemul judiciar la dispoziție centre digitale mobile sau descentralizate (de exemplu, în bibliotecile locale sau în birouri municipale) pentru a ajuta utilizatorii să acceseze și să participe digital la procedurile judiciare în afara sediului principal al instanței?
3. Se efectuează teste obligatorii din perspectiva utilizatorilor sau audituri de accesibilitate pentru toate serviciile digitale ale instanțelor, înainte de punerea lor la dispoziția publicului?

Pentru a maximiza disponibilitatea instrumentelor și serviciilor digitale:

1. Se pot depune cereri/acțiuni în format electronic?
2. Este obligatorie depunerea electronică a unor cereri sau documente?
3. Au persoanele care se reprezintă singure în instanță și care nu dispun de tehnologia și competențele necesare acces la o metodă alternativă de depunere a cererilor/acțiunilor sau a altor documente?

Ar trebui luate în considerare următoarele bune practici:

- i. posibilitatea depunerii documentelor în format de hârtie,
- ii. posibilitatea depunerii documentelor la instanță, cu ajutorul unui grefier.
4. Au persoanele care se reprezintă singure acces la servicii de sprijin oferite în mod direct, în persoană, de către instanță/Ministerul Justiției?
5. Pot judecătorii, personalul instanței și părțile urmări cauzele în format electronic?
6. Pune instanța, în incinta sa, la dispoziție computere publice sau chioșcuri digitale special destinate utilizatorilor, pentru accesarea și depunerea documentelor prin intermediul sistemului electronic al instanței?
7. Pune instanța la dispoziție tutoriale sau ghiduri ușor accesibile, pas cu pas (de exemplu, spoturi video, vizuale sau documente în limbaj simplu), dedicate instruirii utilizatorilor cu privire la modul de navigare pe portalul e-dosar și pe sistemele digitale de urmărire a cauzelor?

Participarea în regim online la ședințe de judecată⁷

Deși participarea la procedurile judiciare în regim online poate oferi avantaje în ceea ce privește comoditatea și eficiența, acestea trebuie puse în balanță cu riscurile pentru un proces echitabil, justiția deschisă și capacitatea judecătorilor de a evalua credibilitatea martorilor. Statele trebuie să se asigure că orice opțiune online nu constituie un obstacol pentru participanții vulnerabili. În plus, aceasta rămâne nepotrivită pentru cauzele penale grave, în care prezența fizică a tuturor părților este adesea considerată esențială pentru un proces echitabil.

⁷ A se vedea [Linii directoare privind videoconferințele în cadrul procedurilor judiciare](#) (CEPEJ, 2021).

1. Poate fi efectuată audierea online/de la distanță, utilizând identificarea și semnătura electronică?
2. Dacă părțile trebuie să se prezinte într-o anumită locație, pot ele accesa aceste locații fără dificultăți?
3. Există un număr rezonabil de săli de judecată echipate cu tehnologia necesară pentru audierile online?
4. Sunt judecătorii și personalul instruiți să utilizeze tehnologia?
5. Există măsuri de protecție a datelor cu caracter personal și a vieții private?

Soluționarea alternativă a litigiilor (SAL)

Pentru a reduce timpul, costurile și a evita stresul litigiilor, părțile litigante ar putea prefera să își rezolve disputele prin mecanisme alternative. În statele membre ale Consiliului Europei există o gamă largă de mecanisme de soluționare alternativă a litigiilor (SAL), fiecare dintre acestea oferind părților un nivel diferit de autonomie în cadrul procedurii. Cu cât varietatea mecanismelor disponibile este mai mare, cu atât persoanele au mai multe opțiuni pentru a alege mecanismul cel mai potrivit pentru ele și pentru problemele lor juridice. În unele state, înainte de a introduce o acțiune civilă sau de muncă în instanță, este obligatorie încercarea de a recurge la SAL.

1. Prevede legea următoarele tipuri de SAL⁸:
 - a. Mediere
 - b. Conciliere
 - c. Arbitraj
 - d. Negociere
2. Prevede legea și alte tipuri de SAL?
3. Există o politică în instanțe de a trimite cauzele la mediere sau alte forme de SAL?
4. Există un număr adecvat de profesioniști ai sistemului de SAL pentru a satisface nevoile?
5. Există cerința față de profesioniștii SAL de a absolvi studii formale în domeniul lor și de acreditare?
6. Sunt mecanismele de SAL promovate în mod activ de către autorități, inclusiv de către instanțele judecătorești?
7. Pot părțile litigante alege între SAL online și SAL în persoană?

ȘEDINȚE JUDECĂTOREȘTI ACCESIBILE

Participarea la un proces echitabil și eficient este piatra de temelie a justiției. Nu este suficient ca o instanță să existe; ea trebuie să ofere și un forum în care fiecare individ să poată participa cu sens și în siguranță. Această secțiune a listei de verificare se concentrează pe practicile și procedurile care asigură tuturor părților litigante, în special persoanelor vulnerabile, o oportunitate reală de a fi ascultate. Ea examinează dacă sălile de judecată și procesele conexe sunt concepute pentru a fi accesibile și echitabile, răspunzând nevoilor specifice ale părților litigante care se reprezintă singure, ale persoanelor care nu sunt vorbitori nativi ai limbii în care se desfășoară procedura și ale altor grupuri vulnerabile, pentru a se asigura că acestea pot parcurge procedurile judiciare cu demnitate și încredere.

1. Au persoanele posibilitatea de a-și prezenta cauza și de a contesta probele?
2. Există o procedură independentă prin care justițiabilii pot depune plângeri cu privire la tratamentul discriminatoriu, nedemn și/sau lipsit de respect din partea instanței?
3. Există remedii disponibile pentru victimele erorilor judiciare?

⁸ A se vedea paginile 5 și următoarele din Glosarul CEPEJ (2020).

Instanțe/secții specializate

1. Există instanțe specializate și/sau complete/secții în cadrul instanțelor generale?
2. Dacă da, în cadrul instanțelor/secțiilor specializate:
 - a. Au judecătorii și personalul instanțelor acces la instruire în domeniul lor de specializare?
 - b. Au judecătorii și personalul instanțelor din instanțele/completele specializate acces la informații despre contextul social, economic și cultural în continuă evoluție care influențează cauzele pe care le judecă?

Interpreți și limbajul semnelor

1. Au persoanele care nu înțeleg limba oficială utilizată în procedurile judiciare dreptul la un interpret, gratuit dacă este necesar?
2. Au persoanele cu deficiențe de auz dreptul la o persoană care să le interpreteze în limbajul semnelor, gratuit dacă este necesar?
3. Dispun instanțele de un serviciu de interpreți sau interpreții pot fi chemați și pot participa rapid la ședințele de judecată?

Părțile care se reprezintă singure

1. Atunci când un litigant se prezintă în persoană, au judecătorii și personalul suficient timp și pregătire pentru a:
 - a. Explica litigiul și procedura pe care o va urma cauza într-un limbaj simplu?
 - b. Se adapta la ritmul mai lent al unei audieri sau al procesului?
 - c. Permite intervențiile părții litigante care solicită clarificări, explicații sau răspunsuri la întrebări?
 - d. Asigura că sunt satisfăcute toate celelalte nevoi informaționale ale părții litigante cu privire la proceduri (cum ar fi evitarea autoincriminării sau a erorilor procedurale, înțelegerea admisibilității probelor și a modului în care trebuie să se comporte, inclusiv interogarea corespunzătoare a martorilor)?

Grupuri vulnerabile

1. Există proceduri și facilități adaptate pentru a răspunde nevoilor specifice ale părților și cauzelor cu care se confruntă (de exemplu, minori, victime ale violenței domestice, de gen și/sau sexuale etc.)?
 - a. Ar trebui luate în considerare următoarele bune practici:
 - i. Minori: adaptări, inclusiv procese cu ușile închise, asistență psihologică și juridică gratuită, numirea unui curator, audieri și așteptare în săli adaptate copiilor, proceduri speciale de audiere, limitări ale detenției preventive, înregistrarea video a audierilor, participarea serviciilor sociale, diligența sporită a instanței etc.
 - ii. Victimele, în special ale violenței domestice: adaptări, inclusiv protecție specială, procese cu ușile închise, măsuri pentru a evita contactul vizual cu acuzatul, măsuri pentru a evita audierile inutile, consiliere juridică gratuită, canale de urgență în instanță, informarea victimei atunci când autorul este eliberat etc.
 - iii. Victimele traficului de persoane: adaptări, inclusiv un fond public special pentru victimele traficului de persoane, protecție specială, înregistrarea video a mărturiilor, anonimizarea, asistență psihologică și juridică etc.
2. Sunt judecătorii și personalul instruiți în mod adecvat pentru a înțelege cum să sprijine diverse grupuri vulnerabile din societate, inclusiv:
 - a. Minori:
 - i. Luați în considerare furnizarea de instruire specializată pentru judecători și procurori în domeniul justiției prietenoase copiilor, al problemelor educaționale și/sau al psihologiei.
 - b. Victimele violenței și abuzului, în special violenței de gen și violenței domestice:
 - i. Luați în considerare furnizarea de instruire specializată în domeniul violenței domestice pentru judecători și procurori, inclusiv în cadrul programului de instruire inițială, prin cursuri obligatorii sau preconizate înainte de a lucra la astfel de cauze.
 - c. Migranți, solicitanți de azil, refugiați și persoane cu dizabilități:

- i. Luați în considerare organizarea de cursuri de instruire specializată pentru judecători și procurori, inclusiv în cadrul programului de instruire inițială, prin cursuri obligatorii sau preconizate înainte de a lucra la astfel de cauze.⁹
- 3. pot persoanele care au suferit sau riscă să sufere violență sau alte forme de abuz beneficia de:
 - a. acces la servicii de asistență înainte, în timpul și după procesul judiciar?
 - b. depune mărturie și participa la proceduri într-un mediu în care se simt în siguranță? Aceasta include, de exemplu, separarea fizică de cealaltă parte/celelalte părți sau depunerea mărturiei online.
- 4. Există un „ecosistem” în jurul instanței, care include alte entități relevante din sectorul justiției, servicii auxiliare de sprijin și rețele de referire?
- 5. Sunt informațiile confidențiale despre părțile vulnerabile protejate în mod adecvat (de exemplu, numele și adresele sunt eliminate din hotărâri/decizii)?

⁹ Majoritatea formărilor sunt organizate printr-o combinație de organisme supranaționale (de exemplu, Agenția Europeană pentru Azil, Rețeaua europeană de instruire judiciară, Programul HELP al Consiliului European, Academia de Drept European) și centre naționale de instruire judiciară.